

Подносиоци:

1. УГ Полекол (МБ:28234953, ПИБ: 110161016), са седиштем у Београду у ул. Македонској бр. 4/локал 20, чија је законска заступница Жаклина Живковић;
2. УГ Чувари Хомоља (МБ: 28347316, ПИБ: 113241429), са седиштем у Трг ослобођења 1, 12320 Жагубица чији је заступник Никица Арманкаревић;
3. УГ Еко исток (МБ: 28365489, ПИБ: 113869483), са седиштем у Вардарска 48, Зајечар, чија је заступница Јелена Анасоновић;
4. УГ Зајечарска иницијатива (МБ 17526421, ПИБ 103106923), са седиштем у 7. Септембра 2, Зајечар чији је заступник Данко Николић;
5. УГ Придружи се (МБ: 28019602, ПИБ: 106713995) са седиштем у Бранка Крсмановића 14а, 35250 Параћин, чији је заступник Драган Ристић
6. НГГ Не дамо Млаву, чији је представник Иван Милосављевић са адресом у општини Петровац на Млави;
7. НГГ Борани се питају, чији је представник Александар Кулић са адресом ул Петра Лубарде 12, 19210 Бор

чији је заједнички представник УГ Полекол (МБ:28234953, ПИБ: 110161016), са седиштем у Београду у ул. Македонској бр. 4/локал 20, чија је законска заступница Жаклина Живковић

ПРИМЕДБЕ И СУТЕСТИЈЕ НА НАЦРТ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ СЛИВА АКУМУЛАЦИЈЕ БОГОВИНА

I

Акумулација је плански и концепцијски нерационално, непотребно и неутемељено решење

Основна примедба односи се на покретање целокупног поступка од стране Владе Републике Србије и Одлуке бр. 350-2962/2022. од 7. априла објављене у Службеном гласнику Републике Србије 46/2022. 8. априла 2022. а који је за резултат имао израду Просторног плана подручја посебне намене слива акумулације „Боговина“ која је предмет раног јавног увида. У садашњем временском периоду брана и акумулација „Боговина“ као планирани водопривредни објекти „регионалног система снабдевања водом и важан објекат активне одбране од поплава долине Тимока“, су апсолутно непотребни и нерационални с обзиром на постојеће и средњорочно стање расположивости и коришћења водних ресурса на подручју Тимочке крајине и на високу цену изградње бране и акумулације, као и неопходних пратећих објеката.

У Просторном плану подручја посебне намене (ППППН) слива акумулације „Боговина“ констатује се да су водопривредни објекти брана и акумулација „Боговина“ предвиђени Законом о Просторном плану Републике Србије од 2010 до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10) као и Стратегијом управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године („Службени гласник РС”, број 3/17), Водопривредном основом Републике Србије („Службени гласник РС”, број 11/02).

Чињеница је да поменути документи садрже идеју о потреби изградње бране и акумулације, али се ради о документима, који су осим Стратегије управљања која је релативно новијег датума, стари преко једне или две деценије и неусклађени са садашњим реалним

стањем водних ресурса, примењеним решењима водоснабдевања, као и потребама у води планираних корисника.

У Стратегији управљања из 2017. као I алтернатива могућих решења наводи се даљи развој локалних изворишта, док се РВС (Регионални водосистем) Боговина наводи тек као II алтернатива. У овој Стратегији „прва алтернатива подразумева изворишта која су, на овом нивоу сагледавања, са бољим техно-економским показатељима и већим изгледом за реализацију у наредном периоду, што не искључује могућност да друга опција добије предност уколико се одговарајућим истраживањима покаже као повољнија.“

II

Предност даљем развоју локалних изворишта

Да је у садашњем и средњерочном периоду предност на страни даљег развоја локалних изворишта и да нема потребе за изградњом бране и акумулације сведоче следеће чињенице:

- Снабдевање водом Бора и Бољевца одвија се, и у будућности треба да се одвија, са изворишта подземних вода високог квалитета из долине Црног Тимока и њених притока.

У периоду 1991-1997. по пројекту и идејном решењу стручњака хидрогеологије са Рударскогеолошког факултета (РГФ) у Београду и у сарадњи са стручњацима Института за водопривреду „Јарослав Черни“ (ИЈЧ) отворено је извориште „Мрљиш“ са четири експлоатациона бунара са којих се просечно захвата 250 л/с. Захваћене воде се само хлоришу на путу до корисника воде за пиће у граду Бору и делу становништва општине Бољевац. Примењено решење регулације карстне издани и црпење веће количне воде од природно истекле, а без негативних еколошких последица по водотоке и еко-систем, базирано је на неколико сличних пројеката у свету и представља пример инжењерски успешног решења.

Даље повећање капацитета изворишта „Мрљиш“ могуће је и без већих интервенција и улагања у нове објекте. Иако називано „прелазно“ (да би се сачувао континуитет идеје о изградњи РВС „Боговина“), ово решење без икаквих застоја и проблема снабдева грађане Бора већ четврт века. Поред овог, град Бор део потребне воде за пиће добија и из старијих система Бељевина и Злот, где су такође у карстној издани по пројекту РГФ, изграђени бушени бунари и каптирано неколико извора. И овде је хлорисање једини третман. Хидрогеолози често истичу да грађани Бора који сада за пиће у потпуности користе подземну воду „имају најлошији ваздух у земљи, али зато најквалитетнију воду“.

Проширивањем рудокопа на подручју Кривеља угрожено је истоимено последње извориште које снабдева град Бор пијаћом водом, али је његов капацитет знатно мањи у односу на претходно поменута. Да је укупни капацитет свих изворишта сасвим довољан у односу на потребе града Бора сведочи и чињеница да се током ове године на изворишту Злот постојећа два бунара и не укључују у рад, а да се током неколико претходних то чинило изузетно ретко.

Техничка вода за потребе привреде и рудника и топионице као главних корисника у Бору, захвата се из акумулације на Борском језеру.

Бољевац, поред мањег дела вода из система „Мрљиш“, највећим делом се снабдева са карстног изворишта Миrowsко врело, које задовољава потребе насеља у целини (види прилог).

Зајечар се доминатно снабдева такође подземном водом са Леновачког врела и групе бунара у алувијону Белог Тимока.

Почетком осамдесетих година прошлог века завршена је изградња бране и акумулације „Грлиште“, али током протеклих скоро пола века, вода са ове акумулације и поред пречишћавања на постројењу, није ушла у редовно водоснабдевање становништва. Ова акумулација је пример непотребне изградње објекта за којим није било, нити данас има потребе.

Књажевац се снабдева водом такође са карстног извора „Сињи Вир“ који у потпуности, како квалитетом воде тако и квантитетом, задовољава потребе града у коме се због демографске и привредне ситуације, смањују и потребе за водом (види прилог). Потпуни апсурд био би повезивање Књажевца са десетинама километара удаљеном акумулацијом у долини Црног Тимока.

Као и Књажевац, и још удаљенији Неготин је „завршио“ у ранијим водопривредним плановима као корисник планираног РВС „Боговина“ како би се оправдала његова изградња, док се становништво већ деценијама уредно снабдева пијаћом водом са бунара изграђених на три изворишта подземне воде.

Према томе, навођење у Просторном плану да „две акумулације (Грлиште и Боговина) треба да чине јединствени систем из кога би се водом снабдевала насеља у градовима и општинама: Бор, Зајечар, Бољевац, Неготин и Књажевац“, нема утемељења ни у садашњем, нити у будућем времену.

Као реални корисници вода из долине Црног Тимока остају само град Бор и његова индустрија и део општине Бољевац. И ту се поставља питање да ли је вода из акумулације потребна граду и грађанима Бора, или би повећане количине воде које би се добиле на рачун изградње акумулације „Боговина“ изравнањем режима протицаја, заправо требало да буду „поклон“ кинеској компанији Zijin Mining Group Co. Ltd. која управља борским рудником и постројењима.

Акумулација која би потопила постојеће извориште „Мрљиш“ и уместо квалитетне подземне воде која се једино хлорише пре употребе, и грађанима Бора понудила за пиће скупу и пречишћену воду из језера, не треба да буде решење за евентуални недостатак техничке воде из Борског језера.

Постоје друге могућности за захват веће количине техничке воде, међу њима је свакако и коришћење воде из акумулације „Грлиште“, која деценијама чека да се активира и самим тим добије и нове кориснике.

У ППППН се наводи (стр. 2) да је акумулација „Боговина“ са пратећом инфраструктуром потребна „у циљу трајног решавања проблема акутне несташице воде, пре свега у граду Бор укључујући и растуће потребе привреде за водом“. Акутне несташице нити има, нити ће је бити у средњерочном периоду, а све друге намене акумулације које се наводе у ППППН (...“заштита од поплава, оплемењавање малих вода, рибарство, одрживи туризам, енергетика“) мањег су значаја и практично неважни са аспекта добробити, у односу на потребна огромна улагања у грађевинске објекте, расељавање становништва, потапање плодног пољопривредног земљишта и шумске вегетације, пренамену активности и њихово стављање у функцију заштите акумулације од загађивања, као и друге мере предвиђене ППППН.

Потврда за претходно наведено актуелно стање водоснабдевања и рад садашњих изворишта може се наћи у бројним документима, пројектима, студијама, елаборатима о резервама подземних вода, као и евиденцији о експлоатисаној количини вода коју воде јавна комунална предузећа Бора, Зајечара, Бољевца, Неготина и Књажевца. Део ових референци налази се у прилогу документа. Појединачне примедбе.

Просторни план подручја посебне намене слива акумулације „Боговина“ – Рани јавни увид, израђен од стране Института за архитектуру и урбанизам Србије, представља поједностављено и „бајковито“ сагледавање будућег стања како акумулационог простора и слива у целини, тако и бенефита који би се остварили овим пројектом. ППППН је базиран на коришћењу података неколико претходних студија и елабората које је израдио Институт за водопривреду „Јарослав Черни“, укључујући и техничко решење бране „Боговина“ из главног пројекта из 2006. године.

Афирмативно праћење израђеног ППППН у више медија током трајања раног јавног увида које говори о будућем српском „мору“ са коришћењем потпуно погрешних података, а

без демантија од стране обрађивача, само је наставак потребе систематског потврђивања свих идеја и одлука које доноси Влада Републике Србије, а које не иду увек у корист њених грађана. Само излагање предложених решења и пројеката јавној дебати и критици, уз ревизију и/или одлагање неадекватних решења може да омогући успешан и одрживи развој појединих подручја и Србије у целини. Стога постоји нада да ће, након јавног увида и поновног сагледавања реалног стања, даља активност око изградње бране и акумулације у склопу РВС „Боговина“ бити обустављена.

III

ПППН без зона санитарне заштите – неприхватљиво директно спровођење плана без Елабората којим би се уредило цело сливно подручје

На стр. 1 наводи се „Просторни план ће се директно спроводити издавањем локацијских услова (за зону I заштите), односно садржаће детаљну разраду за зону I заштите изворишта водоснабдевања акумулације „Боговина“, укупне површине од око 270 ha.“.

С обзиром да ова површина одговара коти нормалног успора акумулационог језера да ли то значи да бе се у I зони санитарне заштите (ЗСЗ) нашла само вода језера, без приобаља? Већ у следећем параграфу наводи се логичнији став да је прелиминарно утврђена Зона I СЗ од 536 ha („Службени гласник РС“ бр. 43/99).

Данас на нашој територији има чак 28 акумулација појединачних запремина већих од 10 милиона м³. које се користе за различите намене.

Са практично свим акумулацијама у нашој држави постоји велики број проблема, што се наводи и у стручним анализама, али и стратешким и планским документима. Акумулације нису настале природним процесима и имају ограничен век трајања, и зато их је неопходно редовно одржавати, штитити од загађења и примењивати мере адаптације на климатске промене. Стратегија управљања водама у Републици Србији до 2034. године наводи да „стање квалитета вода у акумулацијама које су намењене за снабдевање водом становништва (Врутци, Гружа, Ћелије, Бован, итд.) углавном није задовољавајуће, тако да је неопходно хитно евидентирање узрока погоршања стања и предузимање мера у циљу њиховог отклањања.“

Еутрофикација и њена последица “цветање воде“ су најозбиљније последице ових проблема, са којима се суочавамо последњих деценија. Ситуација се додатно компликује климатским променама и глобалним загревањем. Резултати испитивања Агенције за заштиту животне средине показују да су процеси еутрофикације акумулација унапредовали и да се то озбиљно одразило на квалитет воде: Србија нема акумулације које имају добар и бољи еколошки потенцијал.

Могућност вишенаменског коришћења вода планиране акумулације која се истиче као предност, а у стварности, ствари стоје потпуно супротно.

Све у плану наведене активности стварају притиске на еколошки статус водних добара, и са додавањем сваке нове активности, све је теже, уз њих, обезбедити поуздано и квалитетно водоснабдевање.

Из свих наведених разлога, препоруке стручњака али и Стратегије је да се у будућим плановима развоја водоснабдевања, у већој мери ослоним на подземне воде. Тамо где то није могуће, где су оне недовољне или неодговарајућег квалитета, треба користити површинске воде уз приоритизацију коришћења воде за људску употребу, и очување биодиверзитета. Због ограниченог века трајања и изложености спољним утицајима, одржавању акумулација и заштити од загађења се мора пружити посебна пажња, и доследно примењивати законске одредбе у области заштите водоизворишта. Тимочка крајина није подручје где су подземне воде недовољне и неодговарајућег квалитета.

Директно спровођење плана без израде елабората и прописивања зона санитарне заштите, имплицира

да

ће у сливу акумулације изостати елементарне мере заштите квалитета вода у акумулацији што би од самог њеног настанка погодовало процесима еутрофикације и погоршања општег квалитета вода у ситуацији када не постоји адекватна покривеност насеља на сливном подручју канализацијом, нема ППОВ нити се рударске отпадне воде адекватно третирају, не посвећује се пажња ни отпадним водама од пољопривреде, управљању комуналним отпадом на сливном подручју (нпр. депонија у Зајечару је несанитарна, налази се уз сам Тимок и оцедним водама веома загађује реку).

Неприхватљиво је да се прописује директно спровођење плана без израде и спровођења Елабората о санитарној заштити акумулације, јер ће без тога она бити једна отровна бара.

На подручјима која се користе за снабдевање водом за пиће и за санитарно- хигијенске потребе одређују се три зоне санитарне заштите: шира, ужа и зона непосредне заштите. Оне представљају заштићену област и одређују се у складу са хидролошким, хидрогеолошким и др. својствима земљишта и подсливова, врстом изворишта и његовог окружења, капацитетом изворишта и другим чиниоцима који утичу на издашност изворишта, а одржавају се на начин којим се не угрожава здравствена исправност воде на изворишту.

На свакој акумулацији је неопходан квалитетан мониторинг површинских вода. И поред тога што је 2012. године извршена реформа мониторинга квалитета површинских вода и примењени стандарди Европске Уније у овој области, стручњаци истичу да је стање далеко од задовољавајућег. Успостављање адекватног система мониторинга у складу са Законом о водама и пратећим подзаконским актима, усаглашен са одговарајућим правилницима о квалитету вода, представља приоритетну активност за обезбеђење релевантних података за утврђивање садашњег стања и креирање даљих мера.

Неопходно је ограничење могућности вишенаменског коришћења акумулација само на приоритетне намене на концепцијском нивоу, а на практичном то је успостављање и одржавање зона санитарне заштите, одређених Просторним планом подручја посебне намене слива акумулације с тим да се изради одговарајући Елаборат за ову намену.

Циљ наведеног је да се обезбеди да у зони санитарне заштите („заштићеној области“) не сме бити ни један објекат или корисник простора који:

није под строгим режимом контроле рада,

нема решено питање прикупљања и одвођења комуналних отпадних вода,

нема решено питање прикупљања, пречишћавања и одвођења отпадних вода,

нема решено питање прикупљања, одвођења и уколико је потребно пречишћавања атмосферских вода,

нема посебно обезбеђена складишта материја које користи у процесу производње, у складу са Законском регулативом која ту област регулише,

нема интерна саобраћајна правила унутар комплекса која обезбеђују прихватљив ризик од акцидентних ситуација,

нема урађену студију процене утицаја на животну средину са посебним освртом на утицај на квалитет подземне и површинске воде и извориште,

не спроводи редовни мониторинг унутар сопственог комплекса сагласно захтевима из Процене утицаја на животну средину (квалитет воде: отпадне, подземне и површинске, количина воде: која се захвата или одводи, квалитет земљишта и др.) и о томе редовно обавештава и резултате доставља надлежном органу за заштиту животне средине (ЈЛС, ЈКП као и заинтересованој јавности).

Једна од основних и најважнијих мера за заштиту животне средине и генерално вода на подручју зона санитарне заштите (I, II и III) је квалитетно и свеобухватно решење

прикупљања, одвођења и пречишћавања комуналних и других отпадних и атмосферских вода.

Локалне самоуправе би ургентно морале да обезбеде финансирање и изградњу јавних канализационих система са постројењем за пречишћавање отпадних вода (ППОВ) у складу са усвојеним решењима.

Сви стамбени објекти (у оквиру насеља, засеока или индивидуални, подразумева и викендице), туристички, привредни и др. комерцијални објекти, који се налазе или ће се наћи унутар дефинисаних зона санитарне заштите обавезно морају имати решено питање прикупљања и одвођења комуналних отпадних вода.

Препорука истакнута у Стратегији управљања водама на територији Републике Србије јесте да се у насељима са мање од 2.000 становника без јавне канализације а која имају јавно водоснабдевање, треба оријентисати на индивидуалне системе адекватног третмана отпадних вода и избегавати изградњу централних канализационих система, посебно у насељима у којима је присутна демографска стагнација или пад броја становника (што је већина насеља која су препозната као проблем за одржавање зона санитарне заштите).

IV

(Не)Одрживост развоја

На стр. 2 наводи се „Основни разлог за израду и доношење Просторног плана је стварање услова за реализацију националних интереса у области водопривредне инфраструктуре на принципима одрживог развоја...“.

Не може бити у складу са будућим одрживим развојем овог подручја еколошки изузетних вредности изградња бране и формирање акумулационог језера којим се потапају и напуштају постојећа изворишта квалитетне пијаће воде са више него довољним капацитетом. Поред тога, треба да се напусте и поплаве плодне пољопривредне површине у приобаљу река чијим се водама активно наводњавају пољопривредне површине и баште чиме се генерише приход локалног становништва. Затим, изврши сеча и потапање богате шумске вегетације на јужним падинама Кучаја, обави расељавање локалног становништва посебно на делу Малог извора и Фаца Вајали, пресеку постојеће саобраћајне комуникације формирањем акумулационог језера, ограничи и промени активност становништва, а које се неће расељавати да би се заштитила вода језера. При свему томе висока цена непотребне изградње високе бетонске бране, акумулације, фабрике воде, магистаралних цевовода, требало би да се плати новцем свих грађана из буџета Републике Србије. Груба процена у износу свакако не мањем од 200 милиона евра.

На стр. 2. такође се потенцира да ће се „концепцијом планирања, коришћења и уређења простора ...и реализацијом система акумулације „Боговина“ са пратећом инфраструктуром, трајно решити проблем акутне несташице воде, пре свега у граду Бор укључујући и растуће потребе привреде за водом.“

Даље, на стр. 4 констатује се да је „постојеће стање снабдевања водом за пиће у већини насеља незадовољавајуће. Готово у сваком насељу повремено се јављају проблеми везани за квалитет воде, јер се за снабдевање већином користе подземне воде без пречишћавања (само хлорисање)“.

Већ је у делу Основна примедба коментарисано да „акутна несташица воде“ на овом делу Тимочке крајине не постоји. И у самом ППППН стоји да „Река Црни Тимок, са просечним годишњим протицајем од преко 5 m³ /s на профилу Боговина (у општини Бољевац), представља најзначајнији неискоришћени ресурс чисте воде у источној Србији.“ Одакле су ове воде пристигле у речни ток Црног Тимока и стигле на профил Боговина? Управо из подземља и карстне издани, са бројних извора чисте и квалитетне воде у подножју планинских масива Кучаја и Ртња, која се сада користи у водоснабдевању становништва (100%).

Такав начин водоснабдевања је најквалитетнији, најјефтинији, и уз мере регулације природног режима, какав је већ примењен на изворишту „Мрљиш“, обезбеђује изравнање режима и довољне количине воде и у сушном периоду године.

Став обрађивача ППППН да се јављају проблеми везани за квалитет воде, јер се не врши њено пречишћавање је посебно апсурдан. Изворским водама овог дела источне Србије није потребно никакво пречишћавање јер се сви основни јони и микроелементи хемијског састава налазе далеко испод максимално дозвољених концентрација за воду за пиће.

Повремени проблем повећања мутноће након обилних киша доводи до краткотрајних застоја у испоруци воде али се не односи на бунаре изворишта „Мрљиш“, а код каптираних извора не захтева изградњу филтарских постројења. Довољно је, али и обавезно елементарно хлорисање воде због бактериолошких инфекција.

Ако се оно не врши, може доћи и до инцидентних загађења какав је био случај августа 1982. када су нехлорисане воде Мироског врела изазвале лакшу стомачну инфекцију дела житеља Бољевца због присуства вируса Echo 11.

С друге стране, ако се те изворске воде ујезере, дакле из проточног и активно обнављајућег пређу у стагнато стање, са пратећим и неизбежним процесима еутрофикације површине језера, пречишћавање са низом технолошких поступака у будућој фабрици воде биће обавезно, а цена по м3 испоручене воде неизбежно расти у односу на садашњу.

На стр 4. стоји да је „због изузетно тешке ситуације у водоснабдевању Бора и Неготина“ реализовано прелазно решење за најугроженије кориснике. Прелазно решење снабдевања водом становништва Борске општине и делимично општине Бољевац, се базира на коришћењу подземних вода са изворишта Мрљиш, које се налази у будућој акумулацији „Боговина“ – у периоду маловођа у количини од око 200 l/s. Објекти прелазног решења се скоро у потпуности уклапају у коначно решење РВС Боговина (осим бунара изворишта „Мрљиш“ и 2 km цевовода кроз планирану акумулацију).“ Овде је умањена (свесно?) количина подземне воде која се експлоатише из сектора „Мрљиш“, а о потенцијалу за повећање капацитета нема ни речи.

Наиме, извориште „Мрљиш“ је окосница снабдевања водом града Бора. Истраживачки процес започет је 1990. године у сарадњи стручњака Департмана за хидрогеологију Рударско - Геолошког факултета и Института за водопривреду "Јарослав Черни". По први пут у нас примењен је комплексни истраживачки приступ за циљем рационалног и фазног искоришћавања укупног водног потенцијала. Радови су окончани 2002. године и резултирали су отварањем изворишта Мрљиш са експлоатационим капацитетом 250-350 л/с базираног на успешно примењеном концепту регулације издани и прецрпљивању карстне издани бунарима уз вођење рачуна о обезбеђеним маловодним протицајима реке Црни Тимок у складу са водопривредним условима. Извориште до данас функционише у потпуности према пројекту и представља пример за углед у погледу примењеног техничког решења, организације рада, спроведеног мониторинга и контроле квалитета воде. Утврђене динамичке резерве су неколико пута веће од природне минималне издашности врела Мрљиш који представља главни природни дрен карстне издани. Због прописаних водопривредних ограничења да се током периода малих вода мора обезбедити протицај Црног Тимока, дефинисан је и нешто мањи експлоатациони капацитет изворишта (0.25 м3 /с) и резервисан је један експлоатациони бунар (ИЕБОГ-3) чијим би се исцрпним водама вршила поправка протицаја реке до потребног нивоа, за чиме до данас није било потребе. При опитном црпењу самог врела Мрљиш ради потврде резерви вода карстне издани добијена је двострука издашност у односу на природну, и то при снижењу нивоа од свега 1-2 м у ужој зони. Такође, неки од најпродуктивнијих бунара до сада изведених у карсту Србије, па и шире ЈИ дела Карпато-балканида, управо су у овој зони. На три, сада експлоатациона објекта, издашност при тестирању била је већа од 50 л/с за снижења од 2-10-ак метара. У случају ИЕБОГ-2 регистрован је самоизлив из бунара који је у периоду великих вода био већи од 60 л/с, а капацитет црпења био је 110 л/с, што га чини најпродуктивнијим бунаром до сада изведеним у нашој земљи. Тренутно се извориште Мрљиш састоји од 3 бунара ИЕБОГ-2, ИЕБОГ-4 и

ИЕБОГ-6 од којих су два увек у функцији водоснабдевања. Вода је константно одличног квалитета и редовно се хлорише пре упуштања у водоводни систем Бора и Бољевца.

Даље, уклапање у коначно решење РВС постојећих водозахватних објеката „скоро у потпуности“ је немогуће јер се и у том истом ставу говори о потапању бунара садашњег изворишта и 2 km дугог цевовода. Текст који следи даље помиње „прву етапу подсистема „Црни Тимок“, са следећим објектима: систем водозахватних објеката у сектору изворишта „Мрљиш“ са седам бунара укупног капацитета од 350 l/s; цевовод сирове воде од сектора „Мрљиш“ до профила будуће бране у дужини од 2990 m са профилем од 500 mm.“ И потпуно је нејасно да ли се то односи на реализовано стање или се хипотетише могућност која у пракси није потврђена.

V

Планирана акумулација угрожава природна и културна добра

У ППППН је коректно наведено да се „на ширем подручју налази велики број културних и природних добара, која су заштићена или су у поступку заштите, и то: Специјални резерват природе „Ртањ“, део општине Бољевац, површине 5600 ha; Споменик природе „Боговинска пећина“, општина Бољевац, површине 14 ha; Строги резерват природе „Мала Јасенова глава“, општина Бољевац, површине 6 ha; Парк природе „Кучај Бељаница“ – у поступку заштите, делови територија општина Параћин и Бољевац и др.“

Поред њих на листи заштићених објеката геонаслеђа налазе се и профили доњегургонских кречњака код ушћа Арнауте али се они не помињу.

Недостаје и објашњење да ли ће се и како планирани пројекат уклопити у заштиту наведених културних и природних добара. Парк природе „Кучај-Бељаница“ је од јануара 2022. у поступку проглашења I категорије заштите као национални парк. Иако се у границама парка не би налазило само акумулационо језеро, јужни делови парка су у сливу језера (у тексту ППППН говори се о „вансливном“ подручју од 111 км²).

VI

Губици акумулације

ППППН не помиње утицај који би будуће језеро имало на споменик природе „Боговинска пећина“, који је једним својим делом уређен за посетиоце и последњих година се налази у туристичкој понуди општине Бољевац. Одговор на питања како ће будуће акумулационо језеро утицати на оводњеност развијеног пећинског система са великим каналима и подземним просторијама и да ли су губици воде из акумулације у северном правцу инжењерски прихватљиви, налазе се у неколико публикованих научних и стручних радова аутора са РГФ (види прилог), као и документацији ИЈЧ, док у ППППН о томе нема ни речи, нти се помиње да ће бити предмет анализа и будућег Просторног плана.

ППППН не сагледава утицај бране и акумулације Боговина на карстни систем Боговинске пећине и могуће губитке. Докмановић et al. (2003) наводе следеће: „У условима формиране акумулације са котом 275 мнв (па чак и 270 мнв) треба очекивати следеће: Акумулација, неће моћи да се напуни изнад коте 266 мнв, а вероватно ни испод те коте. Потврђени правац циркулације Боговинска пећина - Мрљиш (у природним условима) ће у условима пуњења акумулације постати правац (зона) подземног отицаја обрнутог смера: Акумулационо језеро (зона Мрљиша) - Боговинска пећина.

Поремећени (повећани) хидраулички градијент у условима постојања акумулације ће још више интензивирати (у природним условима потврђен) подземни отицај из Боговинске пећине и то у два смера: 1. према врелу (врелима) Фундоњ - који је, према досадашњим сазнањима привилегованији (развијенији) правац кретања подземних вода и 2. према напуштеним подземним рударским радовима западног поља Боговинског угљеног басена. (Milanovic S. et al., 2010) сматрају да се најбољом превентивном мером сматра снижење коте нормалног успора до 266 мнв (максималног успора за 1-2 м више) што је и прихваћено и на

одговарајући начин уграђено у техничко решење бране и акумулације. И уз потребу како је претходно наведено снижења КНУ остаје питање степена активације ове хидрауличке везе у условима пуне акумулације, потапања нижих канала пећине и потребе за обимним анти-инфилтрационим радовима ињектирањем.

VII

Вишенаменски карактер угрожава санитарну заштиту језера

Акумулација је концепцијски, економски, еколошки, неоправдана и не решава ни једну реалну потребу

Према ППППН подручје око акумулације треба да употпуни постојећу туристичку понуду региона преко „рекреативног коришћење и акваспорта, реновирањем и изградњом смештајних капацитета у постојећим насељима - Мали Извор, Јабланица, Луково, Криви Вир и Ртањ; новим садржајима поред језера-апартманско-викенд насеље, камп, прихватни пункт излетника, спортски комплекс“. Да ли је ова мултифункционалност у складу са санитарном заштитом језера као извориштем воде за пиће, или је ово прилог изградњи понуде уз акваторијум новог „српског мора“ („значајни сегмент туристичке понуде“, ППППН стр. 5), можда би могла да покажу постојећа искуства о оваквом коришћењу простора у подручју акумулација „Врутци“ за снабдевање водом Ужица или „Гружа“ за снабдевање Крагујевца.

На стр. 6 и 7 налази се „списак лепих жеља“ базиран на прописима и искуствима Европске Уније у домену заштите водних добара (Оквирна директива о водама из 2000.) и туризма у заштићеним подручјима. У „списку лепих жеља“ који на нашем простору и са нашим искуствима и обичајима има веома мало изгледа да се и реализује, налази се и један занимљив став који гласи „Стварање услова за реализацију компензација локалном становништву у складу са ограничењима режима заштите вода“. Дакле, нема речи о материјалној компензацији становништву због раселавања, одузимања пољопривредног и шумског земљишта чиме остаје без овог извора прихода, већ о „стварању услова за реализацију компензација“ и то оном делу становништва који ће остати на обалама језера и бити ограничено у својим будућим делатностима. Да ли су ова питања разматрана у Студији утицаја на животну средину, да ли је она уопште урађена пре него се приступило изради техничке документације, о томе у ППППН нема ни речи. Као ни и о Студији оправданости овог пројекта.

На стр. 7 наводе се три документа чија будућа израда треба да обезбеди „хармонизацију техничких и планских докумената“. За прва два реално не постоји потреба јер су већ израђена. 1. Израда Идејног решења бране и акумулације. Пошто се ППППН у целини позива на Главни пројекат ових објеката из 2006. и наводи идентичне техничке елементе, а без нагласка на потребе њихових измена, нема никакве сврхе радити већ урађено, односно враћати се корак уназад у редоследу предвиђеним законским прописима. 2. Израда Хидролошке студије. Чуди да ауторима ППППН није предочено да је ИЈЧ израдио ову студију на бази систематских осматрања протицаја Црног Тимока и његових притока још током истраживања окончаних 1997. отварањем изворишта „Мрљиш“. На крају, 3. Студија управљања акумулацијом је делом садржана у Главном пројекту из 2006. „Циљ израде Студије управљања акумулацијом „Боговина“ је дефинисање-верификација основних параметара акумулације (карактеристичне коте, запремине у функцији намене) и водопривредних ефеката...“

На стр. 8 наводи се шта ће све бити анализирано у оквиру техничке документације. Поједини елементи попут геолошких и хидрогеолошких одлика, или квалитет воде са оценом епидемиолошке ситуације, су врло добро познати и истражени и не захтевају проверу и иновирање техничке документације.

На стр. 9 приказана је концепцијска поставка Нацрта Просторног плана којом се наставља списак тешко остварљивих циљева ако дође до изградње бране и акумулације и измене природног амбијента. Тако се наводе: „Заштита природних вредности и добара очувањем заштићених и строго заштићених врста дивље флоре и фауне, феномена

геонаслеђа и кључних обележја предела, уз одрживи развој туризма;... Приоритет је развој пољопривредних производа посебних одлика квалитета до нивоа препознатљивог географског имена порекла (сточарски производи, воће) и јачање веза пољопривреде и комплементарних делатности (туризам, угоститељство и сл.);... Уређење пешачких, планинарских, излетничких и риболовних стаза; ...Посебан значај имаће комунално опремање и уређење насеља као и унапређење енергетске и комуникационе инфраструктуре.“ Све су то циљеви улепшавања будућег стања који нису реализовани ни у једном сличном пројекту код нас.

На стр. 9 констатује се да „заштита изворишта намењеног водоснабдевању изазива одређене конфликте у простору, те је један од основних задатака Просторног плана обезбеђење решења за интегрални развој, коришћење и уређење подручја посебне намене, односно релативизација и усаглашавање конфликтних интереса водопривреде и других корисника простора.“ Из концепције ППППН јасно произилази да ће водопривредни интереси свакако имати приоритет и остаје да се њима прилагоде сви остали „интереси“, а задатак Просторног плана ће бити да то само прецизније опише.

На стр. 10 даје се концепција развоја РВС при чему се наводи да је коришћење вода за потребе водоснабдевања, наводњавања, оплемењивања малих вода, одбране од поплава. Овде се не помињу остале намене које се наводе на стр. 3 а које укључују: задовољење потреба у води индустрије, рибарство, одрживи туризам, енергетика.

Очигледно да се сви могући, па и теоретски бенефити код изградње неког акумулационог језера листају, све у циљу да се оправда овај пројекат и огромна инвестиција коју ће захтевати.

Док је неспорно да би акумулација допринела изравнавању режима Црног Тимока, који је с обзиром на карстне терене, прилично неуједначен, већина осталих наведених намена не може се сматрати водопривредно посебно значајним, посебно у односу на друге терене Србије. Поплаве реком Црни Тимок су изузетно ретке, донекле се дешавају на потезу од изворишта у Кривом Виру до суженог профила у Лукову, што је изван и узводно од планираног „репа“ акумулације. Кречњачки масив Кучаја има високи степен ефективне инфилтрације вода од падавина и површински отицај има значајно ниже вредности у односу на друге терене Србије који нису оваквог састава. Тиме се амортизују ефекти излучивања велике количине падавина у кратком року који по правилу генеришу поплаве. Наводњавање пољопривредних површина низводно од Боговине (Валакоње, Сумраковац и др.) одвија се несметано и у садашњим условима директно из водотока Црног Тимока. О снази могућег енергетског постројења уз брану у ППППН нема података.

На истој стр. 10, налазе се констатације аутора ППППН које немају никаквог додира са стварним стањем у погледу расположивости и садашњег коришћења подземних водних ресурса, везе подземних и речних вода Црног Тимока, и услова црпења на изворишту „Мрљиш“. Имајући разумевања за обрађивача и његово недовољно познавање ове специфичне тематике ипак се упућује критика да је обрађивач могао и требало да се упозна са литературом која је добрим делом доступна и на интернету. Тиме би се избегло да се на бази ових нетачних премиса констатује да је „за искоришћење природног потенцијала вода у сливу Црног Тимока неопходна изградња акумулације која ће изравнати протицаје“.

На стр. 11 је податак да ће испорука воде из акумулације бити око 3,0 m³ /s, од чега за: водоснабдевање 1,0 m³ /s; гарантовано испуштање 0,80 m³ /s; и за остале кориснике око 1,2 m³ /s. Потенцијал и количине воде које се могу захватити само на карстним извориштима уз услов регулације режима на начин сличан већ изведеном на изворишту „Мрљиш“, су веће од 1.0 m³ /s.

Завршни део ППППН на стр. 11-12 садржи хипотетичке ставове о потенцијалном расту потреба у води других општина и градова у оквиру регионалног система, као и спречавању могућих проблема у водоснабдевању. Нити ових проблема реално има, нити је стање и обим

ресурса подземних вода које се користе у свим општинама које се „гурају“ да буду корисници РВС, такав да захтева изградњу бране и акумулације за многе године пред нама.

На крају и став да ће изградња бране и акумулације довести до „унапређења квалитета живљења локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности“ је још једна флоскула којом се обећава бољи живот локалног становништва, уместо да се постојеће стање очуване природе и еко-система даље штити и унапређује за добробит локалних заједница.

У целом ППППН недостаје низ конкретних података који су нужни за сагледавање амортизације свих негативних последица које би донела предложена изградња бране и акумулације. Између осталог недостаје број становника, домаћинства, објеката, грла стоке које би требало раселити (са предлогом локације), површина плодног пољопривредног земљишта по класама која би остала под водом, површина и волумен шумске вегетације који мора да се уклони или остаје под водом.

VIII

Закључак

Израђени ППППН за слив акумулације „Боговина“ не улази у све техничке детаље пројекта и изградње РВС, што је и оправдано с обзиром на ниво раног јавног увида, али наводи као сасвим оправдане разлоге за његову реализацију.

Међутим, већина наведених и кључних разлога који би препоручили реализацију овог пројекта у садашњем тренутку немају реално утемељење.

У подручју Тимочке крајине уредно функционишу сви постојећи системи локалног водоснабдевања пијаћом водом и ресурси подземних вода су довољни за садашње и будуће потребе становништва и индустрије, с обзиром на пројектовану демографску и економску ситуацију.

Изузетак може да представља рударски и индустријски комплекс на подручју Бора, али ако постоји недовољна количина вода у Борском језеру које се користе за борску индустрију - постоје и друга решења за техничку воду, укључујући потпуно неискоришћени потенцијал постојеће акумулације „Грлиште“.

Осим града Бора и насеља општине Бољевац, остали корисници које ППППН разматра, градови Неготин, Књажевац, Зајечар, имају довољне количине воде на постојећим извориштима која активно користе, те нема никакве сврхе градити декакилометарске цевоводе да би се у те градове допремила вода далеко лошијег квалитета од оне коју сада користе и која захтева изградњу и опремање скувих постројења за њено пречишћавање и скупу технологију прераде с обзиром на низак квалитет који одликује воде захваћене у акумулацијама у односу на оне које се црпе из бунара, као и огромних трошкова да се иста потискује кроз систем.

У акумулационом језеру „Боговина“ нашле би се воде реке Црни Тимок и њених притока, који сви настају на обронцима планинских масива Кучаја и Ртња, на природним изворима. Ове изворске, висококвалитетне маломинерализоване воде које се сада користе само уз елементарно хлорисање, као заробљене језерске, стагнатне воде биле би изложене биохемијским процесима и морале би да се пречишћавају у технолошким процесима у будућој фабрици воде, да би се довеле до захтеваног квалитета воде за пиће. Какав би био квалитет и еколошки потенцијал те језерске воде сведоче и резултати испитивања Агенције за заштиту животне средине у суседном сливу Грлишке и Ласовачке реке ујезерене акумулацијом „Грлиште“.

Поставља се дакле питање да ли је смислено становницима Бора и Бољевца, као реално јединим конзументима вода из слива Црног Тимока, понудити ову пречишћену воду уместо природне подземне воде коју су одувек користили? Кажњавати додатно грађане Бора који се боре са низом других еколошких проблема у свом урбаном подручју, а на рачун потреба

рударско-индустријског комплекса, које је могуће решити на други начин, такође нема смисла.

Предлажемо, на основу претходно изнетих чињеница, а након завршеног јавног увида у израђени ППППН, да се обустави даља процедура и све даље активности на планираној изради техничке документације за брану и акумулацију „Боговина“, стави ван снаге Одлука Владе Србије од 7.4.2022. и настави са уредним снабдевањем становништва града Бора и општине Бољевац и других јединица локалне самоуправе на подручју Тимочке крајине са постојећих изворишта, а да се постојеће и планиране потребе индустрије задовоље из Борског и евентуално Грлишког језера.

У Београду,

22.8.2023.г.

Заједнички представник подносилаца:

Juliana Zaklucan